

УДК 349.2:351.9:331.45(477)

О. М. Потопахіна, ст. викл.Одеський національний університет,
кафедра цивільно-правових дисциплін,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

У пропонованій статі містяться пропозиції щодо удосконалення законодавства України про охорону праці, зокрема, поліпшення нормативно-правової бази з нагляду та контролю за додержанням законодавства України про охорону праці.

Ключові слова: охорона праці, нагляд та контроль за додержанням законодавства про охорону праці, нещасний випадок, професійне захворювання, виробничий травматизм, аварії на виробництві, гігієна праці.

Не викликає сумнівів, що зберігання життя і здоров'я людини не тільки на виробництві, але і за його межами набуває особливого значення на сучасному етапі соціально-економічного і демографічного розвитку нашої держави. Вперше в Конституції (Основному Законі) України закріплено, що кожний має право на належні, безпечні і здорові умови праці (ч. 4 ст. 43). Україна одна з перших республік СНД 14 жовтня 1992 р. прийняла Закон України "Про охорону праці", що визначає основні положення для реалізації конституційного права громадян на охорону їхнього життя і здоров'я в процесі трудової діяльності. У цьому законі проголошується, що одним з основних принципів державної політики в сфері охорони праці є пріоритет життя і здоров'я робітника стосовно результатів виробничої діяльності підприємства, повної відповідальності власника за створення безпечних і нешкідливих умов праці (ст.3).

Все це свідчить про те, що існує ще багато проблем теоретичного і практичного характеру (насамперед, правового), щоб належним чином забезпечити робітникам дійсно безпечні і нешкідливі умови праці.

Як відомо, у формуванні ефективної політики в галузі охорони праці пріо-

ритетним, безсумнівно, є нормативно-правове забезпечення, оскільки саме в нормативних актах визначаються шляхи вирішення технічних, організаційних, інформаційних та інших напрямків забезпечення здорових і безпечних умов праці. В умовах ринкових відносин забезпечення належного рівня соціального захисту працівників можливе тільки при подальшому розвитку і зміцненні правової бази охорони праці, зокрема, правової регламентації діяльності державних органів нагляду, контролю і управління охороною праці.

Про масштабність та актуальність проблеми свідчить дуже велика кількість нещасних випадків виробничого і невиробничого характеру.

Так, за період 1992-1999 рр. в Україні від нещасних випадків невиробничого характеру загинуло 567,5 тис. осіб, що в 38 разів перевищує кількість загиблих на виробництві, сотні тисяч людей стали інвалідами. На транспорті смертельно травмовано близько 76 тис. осіб, майже 82 тис. осіб загинули від отруєнь, 12,7 тис. осіб загинули при пожежах та ін.

Тільки в 1999 р. одержали травми біля 2 млн. осіб, із них більш 200 тис. неповнолітніх, 68,2 тис. осіб загинуло.

Найбільшу кількість смертельних

випадків на 1000 жителів зареєстровано в Дніпропетровській (1,69), Донецькій (1,67), Запорізькій (1,66), Херсонській (1,64), Кіровоградській (1,61), Чернігівській (1,60), Луганській та Харківській (по 1,57) і Одеській (1,53) областях. У цих регіонах загинуло понад 37,2 тис. осіб; то складає більше половини (54,5%) загальної кількості травмованих із смертельним кінцем в Україні.

За останні роки, зокрема, 18 жовтня 1997 року, Президентом України був підписаний Указ, що визначає основні напрямки соціальної політики на 1997-2000 роки (розділ 3 цього указу присвячений реформуванню трудових відношень для комплексного розвитку насушних завдань охорони праці); на державному рівні Кабінетом Міністрів України розробляється і затверджується Національна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на п'ятиліття і на кожний поточний рік; створено Національний науково-дослідний інститут охорони праці (ННДІОП) при державному департаменті по нагляду за охороною праці в 1994 р. відповідно до постанови КМУ від 04.03.94 р. № 151; виходить щомісячний науково-виробничий журнал "Охорона праці" і т. ін.

Створюється національне законодавство про охорону праці з використанням конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці, директив Європейської Спільноти; налагоджуються більш тісні контакти з питань охорони праці з Росією, Німеччиною, США, Великобританією, Білоруссю й іншими країнами.

Водночас, зміна соціально-економічних умов, невідповідність діючих норм трудового законодавства новим суспільним відносинам, ослаблення державного нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю є передумовами для виникнення нових специфічних проблем, що безпосередньо впливають на забезпечення головного принципу державної політики в галузі охорони праці — "пріоритету життя і здоров'я

працівників стосовно виробничої діяльності підприємства" (ч.1ст.4 Закону України "Про охорону праці" від 24.10.92р.) [1, ст. 668].

Зараз діє більше 470 нормативних документів, що були затверджені 20 років тому і багато в чому застаріли. Необхідна добре продумана, цілеспрямована робота по їх перегляду та перевиданню.

Затверджено Постанову Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 623 у новій редакції від 17 червня 1998 р. [2, ст. 437]. По-перше, чітко визначено, що дія Положення поширюється не тільки на працівників, воно обов'язкове для роботодавців. По-друге, в новій редакції Положення конкретизовано питання обліку нещасних випадків, які трапились при використанні транспорту підприємства та власного транспорту потерпілого в інтересах підприємства. По-третє, упорядковано розділ розслідування професійних захворювань. Але остання редакція не позбавлена недоліків. Необхідно вносити зміни і доповнення.

Щодо державного нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці, то, як і будь-яка інша система, під впливом факторів економічного і соціального характеру, ця система повинна також постійно розвиватися, удосконалюватися і стверджуватися.

Проте дійсність і ефективність цих органів у нас в країні невелика. Хоча законодавство надає цим органам чимало повноважень, на практиці вони найчастіше неспроможні що-небудь зробити. Причин цьому багато: недостатні покарання за дії, що перешкоджають роботі інспекторів; складна процедура застосування законодавства; у багатьох випадках інспектори позбавлені права безпосередньо притягати до відповідальності винних осіб, а повинні звертатися в адміністративні або судові органи, які не завжди підтримують позицію інспектора, не погоджуються з його доказами і не притягають винних до відповідальності. Тільки в окремих країнах Європи інспекторам завжди надане право тимчасово закрити

підприємства або видавати обов'язкові накази (необхідно відзначити, що в Україні подібними повноваженнями володіє Державний департамент з нагляду за охороною праці, який згідно з Постановою КМУ від 6 червня 2000 року "Про затвердження положення про державний департамент з нагляду за охороною праці та включення голови зазначеного департаменту до складу Бюро Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення" став правонаступником Комітету з нагляду за охороною праці). Але основною причиною неефективності діяльності цих органів, на наш погляд, є, по-перше, невелика їх чисельність, по-друге, недоліки в практичній роботі, а також, по-третє, недосконале законодавство.

Тому для упорядкування контрольно-наглядової діяльності держави, забезпечення конституційних гарантій громадян України на працю та здорові і безпечні умови праці необхідно завершити формування підрозділів Державного департаменту з нагляду за охороною праці і наділити їх необхідними повноваженнями. Для упорядкування діяльності вищезгаданих органів, стає необхідним прийняття Закону "Про державний нагляд і суспільний контроль за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів про працю й охорону праці". На наш погляд, удосконалення системи органів нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства має величезне значення для економічного та соціального прогресу нашої держави; тому прийняття єдиного нормативного акту, що регулює всі питання державного нагляду і громадського контролю за дотриманням законодавства про працю полегшить діяльність відповідних державних органів, тобто чітко визначить їх основні завдання, функції, принципи діяльності, компетенцію. Крім того, дуже важливо, що даний акт буде саме законом. Приймаючи цей акт, що має вищу юридичну чинність, держава тим самим визнає важливість цих відношень, їх величезну значущість для побудови правової держави.

Проте у даний час прийняття даного Закону й інших нормативно-правових актів про працю й охорону праці, розширення системи органів нагляду і контролю не є можливим через сформовану економічну ситуацію в Україні. Для цього потрібні кошти і кошти чималі, а вишукати їх нізвідки. Тому найближчим часом кількість порушень трудового законодавства навряд чи зменшиться, і права працівників далі будуть безкарно порушуватися.

Не викликає сумнівів, що Україна пройшла важкий початковий етап організації роботи з охорони праці. Будемо сподіватися, що до 2001 року ситуація зміниться і необхідні дії для реалізації вищевказаних пропозицій на практиці будуть початі, а також буде здійснено перепідготовку інспекторів і фахівців територіальних управлінь праці; проведено нове нормативне і методологічне забезпечення нагляду, будуть внесені зміни в Кодекс України про адміністративні правопорушення з метою значного збільшення розміру штрафів, що накладаються, насамперед, на роботодавців за невиконання законів про охорону праці, і це буде відповідати практиці країн із розвинутою ринковою економікою.

Тим більше, в умовах інтеграції України в Європейський Союз виникає необхідність привести законодавство України у відповідність із вимогами міжнародних норм та внести відповідні зміни в національне законодавство з урахуванням традицій національної правової системи, національних особливостей і реального стану економіки.

Література

1. Закон України "Про охорону праці" від 24.10.92р.// Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №649. — Ст.668.
2. Положення про розслідування й облік нещасних випадків, професійних захворювань і аврій на підприємствах, установах і організаціях. — Постанова КМУ від 10 серпня 1993р. № 623.// Зібрання законодавства України. — 1998. — №10. — Ст. 437. — 322 с.

3. "Про затвердження положення про Національної ради з питань безпечної державний департамент з нагляду за життєдіяльності населення". — Постанова КМУ від 6 червня 2000р. // Офіційний вісник України. — № 14. — Ст. 565.

О. Н. Потопахина

Одесский национальный университет,
кафедра гражданско-правовых дисциплин,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ ОБ ОХРАНЕ ТРУДА

РЕЗЮМЕ

Проблемы, которые были освещены в представленной статье, касаются аспектов усовершенствования законодательства Украины об охране труда, в частности, о необходимости принятия Закона "О государственном надзоре и общественном контроле за соблюдением законодательства об охране труда" с целью упорядочения контрольно-надзорной деятельности государства и обеспечения конституционных гарантий граждан Украины.

Ключевые слова: охрана труда, надзор и контроль за соблюдением законодательства об охране труда, несчастный случай, профессиональное заболевание, производственный травматизм, аварии на производстве, гигиена труда.